

LBRIS

We know
books

Cristian Bădiliță

Asceză și copilărie

Prefață de
Ioan-Aurel Pop

PRESA UNIVERSITARĂ CLUJEANĂ

2023

Cuprins

Cristian Bădiliță, polihistor, <i>prefață de Ioan-Aurel Pop</i>	7
Genul lung și geniul scurt	11
I. Exerciții polemice.....	15
Zibaldone	15
Metafizica prostului gust.....	48
Trezirea omului nou	52
Patrologia și poliția română.....	57
Despre simplitate și prostie.....	64
Occidentul e la Est	69
Deocamdată să-l contrazicem pe Descartes.....	70
Curajul bunului-simț	72
II. Asceză și copilărie	77
Doi gentlemen	77
Noapte bună, Constantin Noica!	82
Mircea Eliade, prizonier al istoriei	89
„ <i>Legendele Meșterului Eliade</i> ”.	
Convorbire cu Liviu Bordaș	99
Paradisul ultimei consolări la Ionesco, Cioran și Eliade	145

Două cărți despre iudaism ale lui N. Steinhart.....	156
Asceză și copilărie sau	
Despre o canonizare așteptată.....	164
<i>Declarând delicat treburile omenești ca neserioase,</i> <i>Nicu Steinhart se apropia tiptil de sfințenie.</i>	
Dialog cu Virgil Nemoianu.....	174
Amintiri despre Tata Zozo	186
Gânduri și amintiri despre Petru Creția	195
Un dandy cornelian.....	212
Un dandy subversiv: Cornel Mihai Ionescu.....	221
<i>Despre cele două Franțe.</i>	
Un dialog destins-reacționar cu Paul Barbăneagră ...	226
III. Îngerii de sub acoperișul lumii	261
Cinstit și echilibrat despre Dumitru Stăniloae	261
Integrala Iustin Moiescu – un portret	
al savantului la tinerețe.....	273
Un ortodox american.....	288
Unio disciplinarum.....	292
Civilizațiile fără Dumnezeu	
și epilog teodramatic.....	294
Îngerii de sub acoperișul lumii.....	296
Soloviov și binele anticristic.....	305
Un filozof al sentimentului oceanic	312
Ceremonial pentru María Zambrano	321
Filozoful ca spirit fals.....	328
IV. Clipe	333
Luceafărul, poem (anti)luciferic?.....	333
Saramago, un belfer inocent.....	346
Epifania: închinarea magilor.....	353
Elogiul dimineții	365

pagini, ne lămurește cum stă chestiunea: „Nu-mi iubesc țara pentru că este mare, ci pentru că este a mea”. Noi am putea zice, citindu-l printre rânduri pe autorul *Ascezei*... și parafrazându-l pe arbitru de eleganță de acum două milenii, că ne iubim (măcar uneori) țara nu pentru că este mică, ci pentru că am fost educați în ea. Cu iubire sau ne-iubire, dar mereu cu verificată competență, Cristian Bădiliță se mișcă dezinvolt prin universul românesc și prin „lumi de mii de ani” de cultură, fascinând cititorul cu erudiția sa, clădită pe înțelepciunea creștinismului antic, pe lecturi beletristice nenumărate, pe cunoașterea variatelor domenii ale științei, încât ne încântă și ne descântă inclusiv cu parfumul limbii românești. Personalitatea sa creatoare poartă în sine, prin diferitele genuri pe care le abordează, sămânța enciclopedismului și tentația polihistorilor de odinioară, a oamenilor universali, care „arau” sectoarele cunoașterii încercând sinteza sau cuprinderea întregului lumii ideale, pierdute odată cu alunizarea din Paradis.

Ioan-Aurel Pop

Genul lung și geniul scurt

Românii nu sunt tari la „genul lung”, proclamase cândva Mihai Ralea: dovadă, nicio epopee națională de calibrul *Iliadei* sau *Odiseii*, al *Cântecului lui Roland*, al *Nibelungilor*, nicio *summa* teologică de calibrul *summei* aquinatului, nici măcar o enciclopedie ca lumea. Românii au în sânge jurnalismul și politicianismul, constata, prin anii 1930, Paul Morand, probabil cel mai subtil cunoscător al culturii și caracterului nostru din secolul XX. Într-adevăr, chiar la o privire iute prin vistieria culturii noastre, populare și culte, se poate observa o înclinație spre expresia condensată, de scurtă respirație, ca și cum gena românească s-ar afla, irevocabil, sub semnul grabei. Ciobanul mioritic trebuie să-și scrie în regim de urgență testamentul – să-și încheie balada, cu alte cuvinte –, până când baltagul confrăților nu-i curmă viața; pașoptiștii trebuie să pună la cale o revoluție până când turcul și rusul nu-și vin în fire; generația de la începutul secolului XX trebuie să realizeze iute unitatea națională până când Europa nu-și schimbă gândul, planul sau prioritățile; criterioniștii trebuie să rupă imediat gura lumii cu o elită culturală, până când sovieticii nu „eliberează” etc. Genul scurt este

expresia culturală a unui popor aflat mereu în alertă, cu instincte iepurești.

Virgil Nemoianu îmi dădea la un moment dat un sfat: „Ocupă-te numai de lucruri consistente, de cărți mari, pe termen lung, de lungă respirație. Nu-ți pierde vremea cu articole pentru presă.” Și relua verdictul lui M. Ralea, completându-l: „Românii se pierd în genul scurt și doar cei integrați în cultura Occidentului, care ajung să cultive genul lung, al cărților consistente, bine armate științific, echilibrate, solide contează.” Urmau exemple pozitive: Eliade, Culianu, Matei Călinescu (și, subînțeleg eu, V. Nemoianu însuși).

Mesajul cu pricina mi-a stârnit o dublă reacție: adeziune parțială și neadeziune, tot parțială, căci, deși am o prețuire imensă pentru *savoir faire*-ul și transparența erudită a exilatului Eliade, pentru operele sale beton, redactate cu mii de note adiacente și trimiteri colaterale, cu sute de antene academice, scrierile sale care mă fascinează și mă răscolesc, până la extaz admirativ, sunt eseurile și articolele din junețe: *Insula lui Euthanasius*, *Fragmentarium*, *Oceanografie*, *Soliloquii*, precum și conferințele radiofonice, publicate și în volum după 1990 (nu uit articolele din care, mărturisesc, recitesc aproape lunar). La fel, Culianu! Am provocat un oarecare freamăt de stupeoare într-un grup de savanți declarând că prefer articolele „politice” ale lui Culianu opurilor sale erudite, poate cu excepția monografiei despre Eliade, rămasă, vail, neîncheiată. Virgil Nemoianu nu se va supăra dacă voi

spune că volumele sale – românești în mare parte –, *Jocurile divinității*, *Tradiție și libertate*, alcătuite din „texte minore”, mă atrag mai mult decât oricare altă lucrare a sa „beton”, „cazemată”, „catedrală medievală” etc., construită în scopuri și cu materie primă academică.

Aceste trei cazuri sunt paradigmatic: oricât ai vrea, sau cu cât îți dorești mai mult, nu poți scăpa de stigmatul nativ, nu poți elimina „ștampila genetică” pusă de Dumnezeu pe materia noastră cenușie, în mare și-nțeleaptă mila Sa. Cine parcurge prin această grilă opera lui Eliade va constata foarte ușor că, după anii 1940, autorul *Itinerariului spiritual* a pierdut o parte din suflul său autentic, sucombând rigorilor unui stil științific exsanguu și lăconic. Evident, a dobândit precizie și transparență, care apăreau doar pe alocuri în cărțile românești, dar seva, tensiunea, freamătul acela inconfundabil, încordarea vie, tăioasă au dispărut aproape complet. Eliade postbelic, occidentalizat, e umbra genialului autor al eseurilor din *Cuvântul*.

În niciun caz nu vreau să minimalizez importanța și menirea „cărămizilor” științifice ale scriitorilor pomeniți mai sus (pentru că, și lucrul mi se pare semnificativ, am ales cazul a trei *scriitori și savanți*). Vreau doar să atrag atenția că există o fatalitate, un „semn” al înnăscutului, pe care nu-l putem boicota, și că genul scurt la români nu este neapărat „gen minor”. Dimpotrivă, așa cum o demonstrează din plin, pe lângă cei amintiți mai sus, jurnalistică lui Eminescu, Nae Ionescu, C. Noica, N. Steinhardt, Al. Pa-

leologu etc., genul scurt (sau mediu, ca să variem) dă măsura harului cu care românii sunt înzestrați. Eliade, Noica, Nemoianu și Culianu consacră paradigma cea mai rodnică, din punctul meu de vedere, a mariajului reușit între jurnalism și cărturărie, între Agora și Mouseion. De aceea prefer, parcă, să merg pe mâna lor. Fără a pune la îndoială geniul deplin al celorlalți.

I.

Exerciții polemice

Zibaldone

Nu pot trăi în refugiu, nu sunt un mizantrop, un *chauve-souris*. Retras într-o cameră sute de zile, aș trimite fără întrerupere scrisori cunoscuților din lumea întreagă. Cărțile mele sunt fragmente dintr-un nesfârșit monodialog cu o mie de interlocutori, cu mine însumi într-o mie de ipostaze, într-o mie de limbi vii și moarte. O Cincizecime „privatizată”, fără martori și cu un singur tahigraf.

*

Într-o singură lună: Trento, Toulouse, Vatican, București, nordul Moldovei, din nou București, Paris, Rouen. Călătoriile mă adună, mă reculeg, alungându-mi senzația de mucegai pe care încep să o resimt după luni de muncă sedentară. Sunt un *pantouflard* migrator, un pensionar sportiv (ador bicicleta și trenurile în care poți scrie), un fanatic al „pijamalei de lucru”. Aș da orice pentru o casă pe pământ normand, de unde să privesc în fiecare dimineață răsăritul și să adulmec în fiecare seară apusul. Apusurile trebuie adulmecate, așa cum adulmeci o femeie

frumoasă de patruzeci de ani. Răsăriturile nu, ele izbucnesc singure, ca niște isterii cosmice, fără cruțare, în triluri de pasăre înfometată. De ani de zile pândesc apusurile, dar cele mai frumoase îmi par cele adulmecate, cu toată făptura, de la fereastra mansardei ruaneze, când păsările, obosite și calme, spun rugăciunea domnească îngenucheate în zbor.

*

Lucrurile scoase din contextul lor, îmi vine să zic: din placenta lor, nu mai au farmec, relief, se aplatizează. Sfârșit de februarie, la Delfi, într-o după-amiază superbă, pe o bancă, la soare, în fața mării de măslini, cu S. și I. O senzație de ieșire din timp sau, mai degrabă, de împrietenire cu timpul, accentuată și de calma siestă balcanică. Stăteam tustrei înșirați pe bancă, izbiți de căldura molcomă de început de primăvară, îmbătați de zumzetul insectelor, de foșnetul frunzelor și de ritmurile unei chitare, amestec de revoltă, pasiune și melancolie. Am rămas astfel minute în șir, poate un sfert de oră, poate mai mult, fără să rostim un cuvânt, pentru că în asemenea stări cuvintele devin pur și simplu de prisos. Când grupul de studenți s-a apropiat totul se sfârșise, ultima pală de vânt, de lumină și de zumzet se resorbise deja în matricea sanctuarului aflat în apropiere. Chitara a continuat să se reverse peste drum și am intrat în magazinul umbros să-i dau de urmă. Era o piesă de Mikis Theodorakis, miticul exilat din vremea coloneilor. Am cumpărat CD-ul cu reducerea de rigoare (spre deosebire de Franța, în Grecia,

ca în Italia sau România, te poți negustori), apoi am continuat călătoria spre Haghios Loukas. Până la Rouen, acea după-amiază delfică, de un misticism păgân, aproape visceral, ne-a ținut companie. Ajunși acasă, am vrut să repetăm scenariul, să recreăm atmosfera cu ajutorul lui Theodorakis. Dar în cadrul de aici, cu cer plângăcios și nori diluvieni, cu țarcuri normande și *cuisine à beurre*, totul a sunat fals și derizoriu. Am oprit CD-ul uitându-ne speriați unul la celălalt: oare noi trăiserăm acea vrajă la Delfi? Iar acea vrajă fusese unică, n-o vom mai putea resimți, *la fel*, niciodată? Am scos fotografiile și le-am privit cu un sentiment de panică și urgență, dornici să reînviem, măcar o clipă, după-amiaza fermecată. Apoi s-a instalat uitarea, rutina viețuirii casnice, zilele ne-au măcinat melancolia și peste o vreme ne-am trezit ascultându-l pe Theodorakis cu plăcere și bucurie. Nu era deloc acel Theodorakis care cânta la unison cu făpturile delfice, cu aerul, cu lumina, cu bărzăunii și măslinii, era un alt Theodorakis, de export, *corect* și acceptabil pentru niște suflete reșezate cumincior în matca banalității. Ne-am consolată și cu atât.

*

Cineva, de la o revistă, mă întrebă ce cred despre prietenie. Mai există așadar oameni pe lumea asta interesați și de lucrurile importante, cum sunt prietenia, iubirea, fericirea, curajul, frumusețea, lucruri despre care filozofia a încetat, „s-a săturat” să mai vorbească de patru secole și mai bine... Filozofia antică vorbește numai despre ele. La

fel și cea creștină, într-o primă epocă. De câteva secole însă, subiectele „filozofice” sunt tăiate după Patul lui Pro-cust al teoriei cunoașterii. Nu mai e loc, în orizontul modern de „filozofare”, decât pentru „concepte” („cadavre ale îngerilor”, cum le numește A. Pleșu undeva).

Prietenia cere bunătate și smerenie. Dar mai ales răbdare. Numai dacă ești bun, smerit și răbdător poți fi și statornic. Dar cel mai important liant al prieteniei mi se pare viziunea comună asupra „celor de sus”, asupra „nevăzutelor”, asupra realității „de dincolo”. *Amicitia rerum humanarum et divinarum cum benevolentia et charitate consensio est*, scrie Cicero, adică, „prietenia este consensul, obținut prin bunăvoință și dragoste, atât în ce privește lucrurile omenești, cât și în ce privește lucrurile dumnezeiești”. Înțeleg că nu poate exista în ruptul capului prietenie între un credincios și un ateu, oricâtă bunăvoință și iubire ar arăta amândoi; pot exista simpatie, cordialitate, respect, gentilețe, amicitie, nu prietenie. Prietenia leagă două suflete până la ultimul nivel de intimitate, intimitatea cu Dumnezeu. Să nu ne lăsăm amăgiți de cuplurile bizare: poți cununa foarte bine un creștin de dreapta cu o creștină de stânga; poți încropi foarte ușor și trainic o pereche de atei; dar niciodată nu vei putea suda într-un singur suflet (căci asta înseamnă prietenie: contopire de suflete) un ateu convins cu un credincios autentic. La un moment dat, unul „crachează”.

Cât despre așa-zisa „prietenie literară” (partea a doua a întrebării), ea se manifestă, în toată splendoarea ei, la tinerețe, când opera nu există, doar se înfiripă. Scriitorii

se iubesc între ei grozav, din câte îmi dau seama, în două situații: la debut și în perioadele de constrângere, de îngrădire a libertății de publicare (de fapt, e vorba de unul și același fenomen sub două aspecte). Avem, foarte aproape de noi, în spațiul culturii române, exemplul șalzeceștilor și pe cel al optzeciștilor. Acestea sunt exemple de „prietenii literare de grup”. Prietenii individuale nu intră în zona analizabilului. Răutăcioșii ar putea despica firul în câte vor. Personal, nu cred că firea adâncă a scriitorului mare, încrezător în harul său e dominată de vanitate, așa cum nu cred că firea omului în general stă sub blestemul trufiei. Scriitorii adevărați (căci despre ei trebuie să vorbim, nu despre chibiți) sunt deschiși, generoși, deștepți, simpli și loiali. Ei au conștiința harului *cu care au fost binecuvântați* și pentru care trebuie, sau ar trebui, să mulțumească zilnic *sacrificându-se*. Prietenii literare sunt așadar prietenii cele mai frumoase, pentru că sunt prietenii între haruri.

*

Textele frigizilor! Bine scrise, bine construite, pline cu citate rare, din autori recenți și rafinați, impecabile, lustruite la milimetru, dar nu-ți spun nimic. Îți provoacă o stare de stânjeneață, de plictiseală mortală. De la primul paragraf realizezi că semnatarul e un manipulator de idei nedigerate, un drămuitor de vocabule, un negustor ce se vrea altceva, dar căruia îi este imposibil să-și camufleze fraudă pentru că pur și simplu în registrul sufletului (iar cultura și cărțile sunt ipostaze sufletești) nu se poate

trișa. Poți trișa în presă, la bălci, în politică (arta trișării prin excelență), dar nu în cultură, așa cum nu poți trișa în registrul dragostei sau al credinței. Falsul miroase de la o poștă. Cărțile scrise din vanitate și arivism cultural sunt calpe. Nu pot interesa decât spirite calpe. Aceasta e singura lege, simplă și la îndemâna oricui, de a urma un canon, adică de a-ți alcătui o ierarhie valorică: identificarea unui suflet autentic în trupul făcut din celuloză și cerneală al unei cărți. Parvenitismul cultural e boala de care suferă culturile ajunse la tehnicizare. Dar nu numai: el poate fi și boală de adolescență, în cazul culturilor care nu au depășit stadiul dilematic folclor/modernitate. Arivistii din asemenea spații culturale sunt spirite folclorice cu adânci complexe de inferio-superioritate. Ei tind spre cealaltă paradigmă, a modernității, nu din reflex natural, ci din impuls de parvenire („sincronizare”). Din aproape orice carte sau revistă „cu moț” din România răzbat simptomele parvenitismului cultural. Peste câteva secole, când totul va fi curățat de orice urmă de pasiune și bun-simț, când viața însăși va deveni un produs electronic, un modem instalat într-un clon, înainte de a se contopi cu Moartea Imperfectă, urmașii noștri, probabil, vor răsfoi cu o nonșalanță stupidă paginile *Odiseii* sau *Eneidei*, ale *Cântecului lui Roland* sau ale *Demonilor* lui Dostoievski și se vor întreba, cu un rictus de protozoare, pentru ce înaintașii lor își vor fi pierdut atâtea milenii inventând o aberație inexistentă numită „suflet” și tot atâtea milenii închinându-se altor aberații numite „Dumnezeu”, „cre-

dință”, „libertate”, „pasiune”, „dragoste”. Atunci parvenitismul cultural va trăi ceasul lui de glorie, care va fi și ultimul, sau penultimul, din istoria antispeciei umane în curs de expansiune.

*

Există un diletantism superior, de elită, specific geniiilor sau oamenilor inteligenți, și un diletantism de duzină, care nici măcar nu se poate numi diletantism: e aflare-în-treabă. Diletantul de geniu, superior, are spiritul mobilat de la natură. Aș putea spune că, într-o cultură occidentală, el nici nu are nevoie de maeștri, de școală, de balize exterioare. Printr-un instinct unic, printr-un soi de organ leșit din comun, el se orientează singur într-o bibliotecă, alegând nu cărțile „cele mai bune”, canonic vorbind, ci cărțile care-i sunt lui însuși utile, care consună cu interesul lui ultim, cu fondul său autentic. Există congenialitate între asemenea diletanți și marile cărți sau marile tradiții. Geniul (nu în sens romantic, ci cât se poate de concret: omul înzestrat cu o inteligență peste medie) nu e străin nicăieri, întrucât esența spiritului său, ca în antropologia și cosmologia stoică, rezonază cu esența spiritului universal. Dar lumea de azi mustește de semidiletanți, diletanți minori. Pretutindeni, trepăduși mângălind hectare de hârtie ori asudând în fața computerului din ambiția de a-și exhiba nulitatea. „Diletantismul” aflătorului în treabă trebuie denunțat și stopat. Lucrurile trebuie spuse pe șleau, pentru că altfel boala riscă să devină contagioasă; și nu doar contagioasă, ci fără leac. Diletantul

inconștient, sau puțin conștient, care scrie despre „spiritualitatea” patristică, arabă, hinduistă sau budistă fără să aibă habar de latină, greacă, arabă, sanscrită sau tibetană și, în plus, fără să aibă acel obligatoriu discernământ al diletantului de rasă e un impostor și nimic mai mult, oricât ne-am răsuci după deget. Etimologic, diletantismul e legat de „dragoste”; el implică dragoste, adică pasiune pentru ceva, implică adâncime, participare *afectivă* la cunoaștere. Or, acolo unde există pasiune pentru „spiritualitate” antică sau exotică, există, implicit, pasiune pentru întreg universul în care se încheagă această „spiritualitate” (și în primul rând pentru limbile de origine, pentru acel trup originar în care spiritualitatea respectivă s-a înfățișat pentru prima dată). Oricine își poate da cu părerea despre Platon, despre *Pateric*, despre *Evangheliile* sau despre *Upanișade*. Dar primul test rămâne confruntarea cu un specialist. Specialistul nu e ultima instanță, el este *prima instanță* (cu minima condiție să nu fie idiot, cum se întâmplă adesea). De obicei, diletantul de geniu trece de instanța specialistului (el poate fi corectat, dar niciodată complet anulat), în vreme ce diletantul minor sucombă. Trăiască prin urmare diletantismul, minte să fie!, dar nu aflarea-în-treabă!

*

La începutul anilor 1990 plecam din România cu inima ruptă, dar hotărât să nu mă mai întorc. M-am smuls din acel spațiu – pe care continuu să-l îndrăgesc

prin ce are mai bun și mai de preț: valorile culturii precomuniste –, ca să-mi cultiv o pasiune și să-mi perfecționez o meserie: patristica. România îmi furnizase câteva instrumente, între care greaca veche și latina (rămân recunoscător profesorilor de la Clasice ai Universității București, minunatului Petru Creția, în special), dar aceste instrumente ar fi rămas complet sterile fără aportul școlilor occidentale prin care am trecut: spaniolă, franceză, italiană. Mutarea în Occident mi-a dăruit, pe lângă maeștri de calibru, și un număr de prieteni români de o calitate intelectuală remarcabilă. Datorită lor, cu trecerea anilor, tristețea originară s-a estompat, iar România (de fapt, pseudo-România comuniștilor reciclați) a redevenit o „damă frecventabilă”, ca să reiau metafora unuia dintre ei.

E reconfortant să știi că există, pe această planetă, un număr important de compatrioți dintr-o generație cu tine care s-au apucat serios de treabă, care scriu cărți, publică, participă la congrese internaționale alături de specialiști de marcă, sunt prețuiți la valoarea cuvenită în domeniile lor și au ridicat ștacheta culturii române (zic bine, române) la un nivel comparabil cu cel interbelic. Aurelian Crăiuțu e, în spațiul american, unul dintre specialiștii tradiției liberale franceze. Doctoratul său, despre Guizot, a primit în anul 2000 Premiul Leo Strauss, acordat o dată la doi ani celei mai bune teze americane în domeniu. Anca Vasiliu, un pic mai vârstnică printre noi, dar emigrată aproape cu același avion, cercetătoare la CNRS, a ajuns un reper în medievalistica franceză, iar cărțile ei despre mănăstirile din Bucovina s-au bucurat de o